

ინტერნაციონალური უმალღესი უმაღლესი განათლების სისტემაში

ვახტანგ სართანი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, უმაღლესი განათლების სისტემა,
ინტერნაციონალური ტენდენციები

უმაღლესი განათლების სფეროს განვითარების დინამიკა გლობალიზაციის პროცესში ძლიერ დაახლოვდა. ის გამოწვევები რასაც გლობალიზაცია ეკონომიკის წინაშე აყენებს განათლების სისტემაზეც აისახება. პროცესი აძლიერებს კონკურენციას არა მარტო ბიზნესკომპანიებს შორის, ასევე მოქმედებს უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებების საქმიანობაზეც, რაც საგანმანათლებლო მომსახურების ბაზარზე გარკვეულ ცვლილებებს განაპირობებს. უმაღლესი სასწავლებლებისთვის აქტუალური ხდება საგანმანათლებლო პროგრამების ცვლილება, ერთობლივი პროგრამების ამუშავება, ერთობლივი კვლევების ჩატარება, სტუდენტთა და აკადემიური პერსონალის მობილობა და სხვა. აღნიშნულმა ცვლილებებმა თავის მხრივ განაპირობა ის, რომ ბაზარზე უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებების მუშაობის ეფექტიანობა შესაბამისად განსხვავებულია, მათ კონკურენციის ხარისხის გაძლიერებასთან ერთად ეფექტიანობის მაჩვენებელიც განსხვავებული აქვთ. ეს განსაკუთრებით პრობლემაა კერძო უმაღლესი სასწავლებლებში. ამიტომ გლობალიზაციის პროცესის, ინტერნაციონალიზაციის პროცესის გავლენის და უმაღლესი სასწავლო დაწესებულების მართვის საკითხების შესწავლა უმაღლესი განათლების სფეროში დღეს მეტად აქტუალური და პრობლემურია.

საქართველოს ბოლონის პროცესის დეკლარაციის მონაწილე ქვეყნებთან გაერთიანების შემდეგ, ქართული

საგანმანათლებლო სივრცე გახდა ევროპული საგანმანათლებლო სივრცის ნაწილი. 2005 წელს ბერგენის სამიტზე საქართველო ოფიციალურად შეუერთდა ბოლონის პროცესს, შესაბამისად 2005 წლიდან საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემაზე ვრცელდება ყველა ის სტანდარტები და მოთხოვნები, რაც ევროპულ სივრცეს გააჩნია. ეს როგორც უნივერსიტეტების განვითარების, ასევე ახალი ერთობლივი პროგრამების ამუშავების საფუძველს წარმოადგენს და კოოპერაციის საფუძველზე ერთობლივი კვლევების ჩატარების შესაძლებლობას ქმნის.

ბოლონის პროცესის მონაწილე ქვეყნების შეთანხმებამ ხელი შეუწყო უნივერსიტეტების ურთიერთანამშრომლობას. გაზარდა ევროპული საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაინტერესება საქართველოს საგანმანათლებლო სივრცისა და ქართული უნივერსიტეტების საქმიანობისადმი. გაიზარდა დონორი და საქველმოქმედო ორგანიზაციების მხრიდან დაფინანსება და ჩართულობა ჩვენი ქვეყნის განათლების სისტემის რეორგანიზაციის საქმეში. შესაძლებელი გახდა სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელება. მიუხედავად ამისა, ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემა კვლავ პრობლემების წინაშეა: კვლავ პრობლემად რჩება სამუშაო ძალის ბაზარსა და საგანმანათლებლო ბაზარს შორის კავშირურობის საკითხი, სასწავლო პროცესში დამსაქმებელთა მონაწილეობის პრობლემა და მათი

ჩართულობა კვალიფიკაციური კადრების მომზადების საქმეში, სასწავლო პროგრამების შედგენაში მონაწილეობა. უპირველესად მოსაწესრიგებელია საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფინანსირების საკითხი. უმაღლესი განათლების სფეროს დაფინანსება, მრავალი ცვლილებების მიუხედავად, კვლავ პრობლემურია. უმაღლესი განათლების დაფინანსების სხვადასხვა სახის (საგრანტო, მიზნობრივი თუ სხვა) გამოყენებამ უნდა უზრუნველყოს კვალიფიკაციური კადრების მომზადება, რაც ხშირად არ ხდება. შესასწავლია ფინანსირების უკუგების, განათლების სფეროს მონიტორინგის ჩატარების, კადრების მომზადების დონესა და ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნას შორის კავშირურთიერთობის საკითხები.

ყოველივე აღნიშნულის გარდა მეტად მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო სფეროს ხარისხის ამაღლების და საგანმანათლებლო მომსახურების თანამედროვე ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობის მიღწევა. ეს კი უმაღლესი განათლების ხარისხის ამაღლების და ამ სფეროს ინტერნაციონალიზაციის გარეშე შეუძლებელია.

ლუვენის კონვენციამ, 2009 წელს, ხელშეკრულების მონაწილე ქვეყნებისთვის, განვითარების სრულიად ახალი პრიორიტეტები განსაზღვრა: სწავლების მეთოდების სრულყოფა და სწავლების ხარისხის ეტაპობრივი ზრდა; უმაღლესი სასწავლებლების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების აუცილებლობა; განათლების ხელმისაწვდომობის ეტაპობრივი ზრდის ხელშეწყობა; შრომის ბაზრის გაზრდილი მოთხოვნებისა და სტანდარტების დაკმაყოფილება შრომითი რესურსების კვალიფიკაციის ზრდის ხარჯზე; კვლევებისა და სამეცნიერო ინოვაციების ხელშეწყობა.

2015 წლის ერევნის კომუნიკემ თანამშრომლობის ფარგლებში განსხვავებული მიმართულებები განსაზღვრა. კომუნიკეში აღნიშნულ იქნა, რომ საგანმანათლებლო პროგრამები კურსდამთავრებულებს უზრუნველყოფს ცოდნით, უნარებითა და კომპეტენციით, რათა მათ სწავლა გააგრძელონ ევროპულ უნივერსიტეტებში და შეუერთდნენ ევროპის შრომის ბაზარს. ბოლონის ხელშეკრულების თანახმად გაიზარდა სტუდენტების და კურსდამთავრებულთა მობილობის შესაძლებლობებიც ევროპული უმაღლესი განათლების სივრცის ფარგლებში. ყოველივე აღნიშნულთან ერთად აუცილებელი გახდა, რომ წახალისდეს სტუდენტზე ორიენტირებულ სასწავლო გარემოში პედაგოგიური ინოვაციების განვითარება და სწავლება-სწავლის პროცესში ციფრული

ტექნოლოგიების გამოყენების პოტენციური სარგებლის მიღწევა.

ამრიგად, ბოლონის პროცესის მონაწილე ქვეყნების თანამშრომლობის არეალი კიდევ უფრო გაფართოვდა.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი მრავალი საერთაშორისო ასპექტების გათვალისწინებას გულისხმობს განათლების სისტემაში. კერძოდ, სწავლებაში, კვლევებში, სასწავლო დაწესებულებების ადმინისტრირებაში, საერთაშორისო თანამშრომლობაში. ეს პროცესი თითოეული მიმართულებით გარკვეული სამუშაოების ჩატარებას გულისხმობს:

1. სტუდენტებთან მუშაობის მიმართულებით – გაცვლითი პროგრამების ამუშავებას, უცხოელი სტუდენტების მიღებას, სტუდენტთა ინდივიდუალური მობილობის მართვას, სტუდენტთა საზაფხულო სკოლების მოწყობას.
2. აკადემიური პერსონალის მიმართულებით – პროფესორთა და მკვლევართა გაცვლას, ერთობლივი კვლევითი სამუშაოების ჩატარებას, საზღვარგარეთ უნივერსიტეტებში სტაჟირებას, ერთობლივი პროგრამების შექმნას, ინტენსიური კურსების და საზაფხულო სკოლების მოწყობას.
3. სასწავლო პროცესის და კვლევების ადმინისტრირების მიმართულებით – სტუდენტთა შეფასებას, მიღებული ცოდნის აღიარებას და სერტიფიცირებას. პრობლემურია და საკანონმდებლო რეგულირებას საჭიროებს მიღებული ცოდნის აღიარების, ორმაგი დიპლომების გაცემის, განათლების დოკუმენტების საერთაშორისო აღიარების, განათლების ხარისხის შეფასების საკითხები.
4. საერთაშორისო თანამშრომლობის კუთხით – ადმინისტრაციისთვის გაცვლითი პროგრამების ამუშავებას, მატერიალური და შრომითი რესურსების მართვის რეგულირებას, საინფორმაციო და საკონსულტაციო სამსახურების შექმნას, შეფასების პროცედურას, ინფრასტრუქტურის სრულყოფას.

მიუხედავად იმისა, რომ განათლების ინტერნაციონალიზაციის საკითხები მრავალი ავტორის კვლევის ობიექტია, ჯერ კიდევ არ არსებობს ჩამოყალიბებული ერთიანი შეხედულება ამ პროცესის განხორციელების შესაძლებლობების და წინააღმდეგობების შესახებ. ის რომ ხელი უნდა შეეწყოს ერთობლივი პროგრამების ამუშავებას ან კვლევების ჩატარებას ეს ზოგადი პოსტულატია და ამიტომ სასურველობის სახით რჩება.

ინტერნაციონალიზაცია არის სტრატეგიული პრო-

ცესი, რომელსაც მივყავართ წინასწარ განსაზღვრულ სტრატეგიულ მიზნამდე. საერთაშორისო განათლების ევროპული ასოციაციის მიერ განათლების ინტერნაციონალიზაცია განსაზღვრულია როგორც პროცესების ერთობლიობა, რომლის შედეგადაც განათლება ხდება ნაკლებად ლოკალური და მეტად საერთაშორისო საქმიანობაზე ორიენტირებული. მაგალითად, ამერიკულ უნივერსიტეტებში ინტერნაციონალიზაციას განიხილავენ როგორც პიროვნების განვითარების მძლავრ იარაღს, თვით ინტერნაციონალიზაცია კი მიიჩნევა როგორც დამატებითი ღირებულების მომტანი პიროვნებისთვის. რაც ჩვენი აზრით მთლიანად განსაზღვრავს ევროპული საგანმანათლებლო სივრცის თავისებურებებს, და რომელიც აისახა ბოლონის დეკლარაციაში და მის შემდგომ მიღებულ რიგ დოკუმენტებში. ევროპული უმაღლესი განათლების სივრცე პირდაპირ კავშირშია ტრანსნაციონალურ განათლებასთან თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით. ტრანსნაციონალურ განათლებას როგორც ახალი შესაძლებლობები მოაქვს, ასევე საფრთხეებსაც აჩენს. ეს კი განპირობებულია იმით, რომ ევროპული საგანმანათლებლო სივრცე არ არის გამიჯნული არაევროპული საგანმანათლებლო სივრცისგან. ბოლონის დეკლარაციის მონაწილე ქვეყნების ერთობლივი შეთანხმებები მიზნად ისახავს ევროპული ეროვნული საგანმანათლებლო სისტემების გაძლიერებას. რაც გულისხმობს ამ სისტემების ურთიერთკავშირების განმტკიცების, განათლების ხარისხისა და კონკურენტუნარიანობის გაუმჯობესების ხელშეწყობას. მაგრამ ეს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ეროვნულ თავისებურებებს.

ცალკეული უნივერსიტეტის საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციის პროცესი დამოკიდებულია მისი საქმიანობის თავისებურებაზე, და შესაბამისობაში უნდა იყოს უნივერსიტეტის მისიასთან, უნივერსიტეტის შრომით და ფინანსურ რესურსებთან, მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზასთან, სამეცნიერო პოტენციალთან. უნდა ითვალისწინებდეს სტუდენტთა რაოდენობას და შესაბამისობაში იყოს უნივერსიტეტის სტრატეგიული განვითარების გეგმასთან.

დღეისათვის განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი და მისი მართვა კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. მსოფლიოში არ არსებობს უმაღლესი განათლების საერთაშორისო სისტემა. საყოველთაოდ აღიარებული განათლების ამერიკული, ბრიტანული თუ გერმანული მოდელი სხვა ქვეყნების მიერ გამოიყენება საკუთარი საგანმანათლებლო სისტემის შესაქმნელად.

გლობალიზაციის და ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის პროცესის განვითარებამ უმაღლესი სასწავლებლების წინაშე ახალი ამოცანები დააყენა – პროფესიული კადრების მომზადება, რომლებიც ეფექტიანად იმუშავებდა სწრაფად ცვალებად გლობალურ ბაზარზე. ინტერნაციონალიზაციის პროცესებში ჩართვა მრავალი ფორმით არის შესაძლებელი, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს უნივერსიტეტებისთვის ფინანსირების დივერსიფიკაცია, უნდა გაზარდოს უნივერსიტეტების დაფინანსება უცხოელი სტუდენტების მოზიდვის მეშვეობით, სრულყოფის სასწავლო პროგრამები, აამუშაოს ერთობლივი პროგრამები უცხოელ პარტნიორ უნივერსიტეტებთან ერთად, ერთობლივი კვლევები განახორციელოს, რომელშიც ჩართული იქნებიან პროფესორები და სტუდენტები სხვადასხვა უნივერსიტეტებიდან და სხვა. ყოველივე აღნიშნული გულისხმობს ერთობლივი კვლევითი პროექტების შემუშავებას, გაცვლითი პროგრამების ამუშავებას სტუდენტებისა და პროფესორებისთვის, სოციალური პროგრამების შემუშავებას უცხოელი სტუდენტებისთვის.

ინტერნაციონალიზაციის პროცესი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სისტემატური ინტეგრაციის პროცესი საერთაშორისო თანამშრომლობის ასპექტებით. ამ პროცესს მუდმივი მუშაობა ესაჭიროება. ამიტომაც რომ მრავალი უნივერსიტეტი არ მიიჩნევს ინტერნაციონალიზაციას უნივერსიტეტის სტრატეგიისთვის საჭირო მნიშვნელოვან ფაქტორად.

21-ე საუკუნის უმაღლესი განათლების სისტემა საჭიროებს სწავლების ორგანიზაციის პროცესის გარდაქმნას და ცვლილებებს. ეს პროცესი ასე იყო მუდამ. მაგრამ მეოცე საუკუნის ბოლოდან ეს ცვლილებების ტემპი დაჩქარდა, ამიტომ საჭიროა ცვლილებების მართვის სისტემის ფორმირება. თანამედროვე ეტაპზე ცვლილებების განხორციელების მასშტაბი და მიმართულებების შერჩევა წარმატებული საქმიანობის გარანტი გახდა. უნდა აღინიშნოს შემდეგი გარემოებაც – ეკონომიკის განვითარებაში სისტემატურმა და სწრაფმა ცვლილებებმა განაპირობა ის, რომ ვიდრე სტუდენტი დაამთავრებს სწავლას და მიიღებს დიპლომს, მისი ცოდნა უკვე ასწრებს „დაძველებას“. ამან წარმოშვა პროფესიული ცოდნის მუდმივად განახლების საჭიროება, ე.წ. უწყვეტი განათლების ქსელის შექმნის საჭიროება.

ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემის, თუნდაც უნივერსიტეტების საქმიანობის ინტერნაციონალიზაცია არის გრძელვადიანი პროცესი, რომელსაც შესაბამისი დაგეგმვა სჭირდება. ამიტომ ამ საკითხებს ყოველთვის

სტრატეგიული დაგეგმვის ტრილში და სტრატეგიული ხედვის შესაბამისად უნდა განხილვა.

აღნიშნული პრობლემების მოგვარება ყოველად წარმოდგენილია შემდეგი საკითხების გარეშე, როგორცაა: ინტერდისციპლინური სწავლებისა და კვლევების აუცილებლობა; სწავლების ახალი მეთოდების დანერგვა; ცენტრალიზებული მენეჯმენტის, მთლიანად მენეჯმენტის პროცესის და ლიდერობის მნიშვნელობის ზრდა; ინვესტიციების და რისკების შეფასება; თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა; მარკეტინგის როლის გაძლიერება; აკადემიური და ადმინისტრაციული პერსონალის გადამზადების აუცილებლობა და სხვა. ყოველივე აღნიშნული საჭიროებს ორგანიზაციულ ცვლილებებს და აქტივობების ზრდას. ეს კი დამატებით რესურსებს საჭიროებს, რაც სტრატეგიის განსაზღვრისას გასათვალისწინებელია.

გარდა ამისა ინტერნაციონალიზაციის პროცესი მოითხოვს არსებული სიტუაციის ანალიზს, უნივერსიტეტების საქმიანობის შიდა შესაძლებლობების და გარე ფაქტორების შეფასებას, სტრატეგიული მიმართულებების ჩამოყალიბებას და გრძელვადიანი სტრატეგიული მოქმედების გეგმის შემუშავებას თანამედროვე გამოწვევების შესაბამისად.

საჭიროა სტრატეგიის შემუშავება და ამ სტრატეგიის იმპლემენტაცია. უნივერსიტეტებისთვის საჭიროა სტრატეგიების იმპლემენტაციის სარგებლის აღქმა. ის უნივერსიტეტები, რომლებსაც აქვთ ინტერნაციონალიზაციის ცალკეული თუ ინტეგრირებული სტრატეგიები, ფიქრობენ რომ სტრატეგიების არსებობა მათ დაეხმარება ახალი პარტნიორების შეძენაში, მეტი საკუთარი სტუდენტის საზღვარგარეთ გაგზავნაში, მეტი უცხოელი სტუდენტის მოზიდვაში, მეტი ერთობლივი და ორმაგი ხარისხის პროგრამების ამოქმედებაში და ა.შ. რეალური სტატისტიკა კი აჩვენებს, რომ უნივერსიტეტებისთვის უფრო პრიორიტეტული უცხოელი სტუდენტების მოზიდვაა.

ბევრი ქართული უნივერსიტეტი უკვე მუშაობს განათლების ინტერნაციონალიზაციის საკითხებზე. დასრულების პროცესშია ტემპუსის პროექტი „ინტერნაციონალიზაცია ცენტრალურ აზიასა და აღმოსავლეთის პარტნიორობის ქვეყნებში“, რომელშიც ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და გორის სასწავლო უნივერსიტეტის გარდა მონაწილეობს ოთხი ევროპული უნივერსიტეტი, რომელთაც ინტერნაციონალიზაციის მეტი გამოცდილება გააჩნიათ. პროექტი მიზნად ისახავს გაუზიაროს ევროპული გამოცდილება და ჩაატაროს ტრენინგები უნივერსიტეტის ინტერნაციონა-

ლიზაციის სტრატეგიების ჩამოყალიბების და განხორციელების მიმართულებით. ჩვენი აზრით კვლევის შედეგები დახმარებას გაუწევს ქართულ უნივერსიტეტებს ამ საკითხების გადაწყვეტაში.

საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, ერთობლივი ხარისხის მიმნიჭებელი პროგრამები, და შესაბამისად, ერთობლივი ხარისხის მინიჭება დაშვებულია. აკრედიტებულ უმაღლეს სასწავლებლებში მუშაობს ერთობლივი პროგრამებიც, მაგრამ ნაკლებობაა სრული ინგლისურენოვანი პროგრამების. ბოლონის პროცესის შესაბამისად საქართველოში ყველა უმაღლესი სასწავლებელი იყენებს ECTS საკრედიტო სისტემას. ყველა უმაღლესი სასწავლებელი გასცემს დიპლომის დანართებს ქართულ და ინგლისურ ენებზე, მაგრამ მონიტორინგი არ მიმდინარეობს თუ როგორ იყენებენ მას დამსაქმებელი ორგანიზაციები. ბოლონის ხელშეკრულებით განსაზღვრულია და მის ფარგლებში ხდება აღიარება უცხოეთში მიღებული განათლების, სასწავლო კრედიტების, რასაც საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ახორციელებს. კვალიფიკაციების შესაბამისობის საკითხებს არეგულირებს საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ. უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლების ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით შექმნილია სპეციალური სამსახურები – ხარისხის უზრუნველყოფის მართვის სტრუქტურული ერთეულები.

განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი მუდმივად მუშაობს განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის გარე მექანიზმების სრულყოფაზე. ხარისხის უზრუნველყოფის გარე პროცედურებში ჩართულნი არიან და მონაწილეობენ სტუდენტები და აკადემიური პერსონალი. მიუხედავად აღნიშნულისა, განათლების ხარისხობრივი გაუმჯობესების, მიღებული ცოდნის აღიარების და განათლების დამადასტურებელი დიპლომების მოქმედების და აღიარების საკითხები კვლავ პრობლემურია.

საერთაშორისო განათლების ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული კვლევების მასალები ადასტურებს, რომ კოლაბორაციული პროგრამები უფრო აქტიურად მუშაობს მაგისტრატურის საფეხურზე, ნაკლებად – დოქტორანტურის საფეხურზე. კვლევებში ასევე მითითებულია, რომ ორმაგი და ერთობლივი პროგრამები ძირითადად მუშაობს ბიზნესის და მენეჯმენტის, საინჟინრო, სოციალურ მეცნიერებათა სპეციალობებზე. მაგრამ ბოლონის პროცესი ერთობლივი პროგრამების ამუშავებასთან ერთად ერთობლივი კვლევების ჩატარების ხელშეწყობასაც გულისხმობს. ამდენად კოლაბორაციულმა

პროგრამებმა უნდა უზრუნველყოს დოქტორანტურის საფეხურზე კვლევებში მონაწილეობა, სხვადასხვა უნივერსიტეტების ჩართულობა, და შესაბამისად სამეცნიერო კვლევის შედეგების გავრცელება. ეს დაეხმარება ეროვნულ უნივერსიტეტებსაც შეიმუშაონ კვლევების ჩატარების ერთიანი მიმართულება, რომლის ნაწილიც გახდება დოქტორანტების ჩატარებული კვლევები. ეს აამაღლებს კვლევების ხარისხს, გაადვილებს კვლევის შედეგების შემოწმების და კონტროლის პროცესს, გაზრდის კვლევის შედეგების გამოყენების ეფექტიანობას და რაც მთავარია დაეხმარება მეცნიერების მართვის ორგანოებს მეცნიერების განვითარების პოლიტიკის შემუშავებაში.

რაც შეეხება ზემოთ აღნიშნულ სპეციალობებს, ერთობლივი პროგრამების ამუშავებას დიდწილად ხელს უწყობს ბოლონის დეკლარაციის საფუძველზე შემოთავაზებული სპეციალობათა საკვალიფიკაციო ჩარჩო, რომელშიც აღნიშნული სპეციალობების მიხედვით უფრო მეტად არის დაახლოებული შემოთავაზებულ საკვალიფიკაციო ჩარჩოსთან ეროვნული კვალიფიკაციების ნუსხა.

სწავლების ინტერნაციონალიზაციის საკითხების განხილვა წარმოუდგენელია სტუდენტთა მობილობის გარეშე.

მობილობის პროცესი. მობილობის პროცესი უმთავრესად სტუდენტებისთვის ქმნის კარგ შესაძლებლობებს. რას გულისხმობს სტუდენტთა მობილობა? ეს არის შესაძლებლობა სტუდენტმა თავისუფალი არჩევანი გააკეთოს სწავლის პროცესშიც. ე.ი. შეძლოს საკუთარი ინტერესების მიხედვით შეიცვალოს სპეციალობა და უნივერსიტეტი, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის ფარგლებს გარეთ. ამას უნდა ემსახურებოდეს ეროვნული საკვალიფიკაციო ჩარჩოს ფორმირება და სტუდენტთა შეფასების ერთიანი სისტემის ამუშავება.

სტუდენტების მობილობა სტუდენტთა მოძრაობის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა, რომელიც მრავალი წელია გამოიყენება. სტუდენტთა მობილობის ხელშემწყობი ბევრი საერთაშორისო პროგრამა მუშაობს, როგორცაა ERASMUS MUNDUS (რომელიც 2014 წელს ჩანაცვლდა პროგრამით ERASMUS+), SOCRATES, TEMPUS-ის პროგრამები. ERASMUS MUNDUS-ის პროექტით დაფინანსებულ გაცვლით პროგრამებში სტუდენტთა და პროფესორთა მონაწილეობა წლების მიხედვით თითქოს იზრდება. რაც ინტერნაციონალიზაციის პროცესის გაგრძელების და გაფართოების კარგ საშუალებას წარმოადგენს. მაგრამ ეს პირობები ყველა უნივერსიტეტისთვის მისაღები არ არის.

ევროპის მრავალ ქვეყანას შექმნილი აქვს სოციალური პროგრამები და სტიპენდიები სტუდენტების ქვეყნის გარეთ სწავლების დაფინანსების მიმართულებით. იუნესკოს მონაცემებით ბოლო 25 წლის განმავლობაში სტუდენტთა მობილობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ექსპერტების შეფასებით ეს რაოდენობა 2025 წლისთვის გაორმაგდება. სტუდენტთა ინტერესს იწვევს, რა თქმა უნდა, მსოფლიოს წამყვანი უნივერსიტეტები. ენობრივი და კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით სტუდენტებისთვის მიმზიდველია ბრიტანეთის, ამერიკის, საფრანგეთის უნივერსიტეტების საგანმანათლებლო პროგრამები. დიდი ბრიტანეთის, ამერიკის და კანადის წამყვან უნივერსიტეტებში სტუდენტთა რაოდენობის 80% უცხოელი სტუდენტები არიან.

უცხოეთის წამყვანი უნივერსიტეტები ცდილობენ, არეგულირონ უცხოელი სტუდენტების ნაკადის მიღება. ისინი ცდილობენ, შეამცირონ სტუდენტთა მობილობის ნაკადი, რათა საფრთხე არ შეექმნას და ხელი არ შეეშალოს მათ ეროვნულ პროგრამებს. ისინი ხსნიან ფილიალებს სხვადასხვა ქვეყნებში. უნივერსიტეტების ფილიალები მუშაობენ იმავე პროგრამით და სტუდენტები მიიღებენ იმავე უნივერსიტეტის დიპლომებს, რომელიც უნივერსიტეტის ფილიალსაც ისინი დაამთავრებენ. ასეთი ფილიალების გახსნა უმთავრესად დამახასიათებელია განვითარებადი ქვეყნებისთვის.

საქართველოში სტუდენტთა მობილობის პროცესი ძირითადად სტუდენტთა ქვეყნის შიგნით მოძრაობას გულისხმობს. დამაფიქრებელია თვით მობილობის მიზეზებიც. სტუდენტთა ნაკადების მოძრაობა სუსტია უცხოეთის უნივერსიტეტიდან ქართულ უნივერსიტეტებში. უფრო აქტიურია სტუდენტთა გასვლა ქვეყნის ფარგლებს გარეთ. ამის მიზეზად შეიძლება განხილული იქნეს ის გარემოება, რომ ქართულ უნივერსიტეტებს არ აქვთ ინგლისურენოვანი პროგრამები, რაც გაზრდის კურსდამთავრებულთა დასაქმების არეალს. ინტერნაციონალიზაციის ერთ-ერთ მთავარი მიმართულებაა უნივერსიტეტებში უცხოენოვანი პროგრამების ამუშავება, რაც უცხოელი სტუდენტების მოზიდვის კარგი შესაძლებლობაა. მაგრამ ასეთი პროგრამები ბევრ ქართულ უნივერსიტეტს არ გააჩნია. სტუდენტთა მობილობის პროცესს მრავალი ბარიერი უშლის ხელს: ენობრივი, სამართლებრივი, ფინანსური. ამ მიმართულებებთანაც აუცილებელია გარკვეული მუშაობის ჩატარება.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესის მეორე მნიშვნელოვანი მიმართულება – პროფე-

სორთა მობილობაა. განათლების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი ითვალისწინებს პროფესორ-მასწავლებელთა მობილობას, მათ მოძრაობას ორი მიმართულებით: ქვეყნიდან უცხოეთში და უცხოეთიდან ქვეყანაში. მართალია, ეს საკითხები უფრო ნაკლებად არის ექსპერტთა კვლევის საგანი ვიდრე სტუდენტების მობილობის, მაგრამ მას საკმაოდ დიდი როლი აქვს მიმდინარე პროცესებში. პროფესორთა მობილობა უზრუნველყოფს მათი ცოდნის გამდიდრებას, ახალი კვლევების გაცნობას, საკუთარი კვლევების სხვებისთვის გაზიარებას, და რაც მთავარია ხელს უწყობს პროფესორთა კვალიფიკაციის ზრდას, მათი პოტენციალის უფრო ეფექტიანად გამოყენებას.

პროფესორთა მობილობის საკითხები ასახული უნდა იყოს უნივერსიტეტების სტრატეგიაში. უნივერსიტეტის სტრატეგიის შემუშავებაში უშუალოდ უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობა იღებს მონაწილეობას და ნაკლებად არიან ჩართულები სტრუქტურული ერთეულები, აკადემიური და ადმინისტრაციული პერსონალი. რაც უნივერსიტეტის საქმიანობაზე უარყოფით გავლენას ახდენს. თუ რომელი სტრატეგიის ფორმა უნდა იქნეს გამოყენებული უნივერსიტეტებში ინტერნაციონალიზაციის პროცესის უზრუნველსაყოფად, ეს დღეისათვის კვლავ დისკუსიის თემას წარმოადგენს.

უნივერსიტეტებს სტრატეგიული განვითარების გეგმაში ინტერნაციონალიზაციის სტრატეგია ხშირად არ აქვთ, ან ერთმანეთისგან გამიჯნული არ აქვთ სტრატეგიის მიმართულებები და სტრატეგიის განხორციელების საშუალებები. ეს, რა თქმა უნდა, ხელს უშლის როგორც ინტერნაციონალიზაციის პროცესს, ასევე ქართული უნივერსიტეტების მიერ შემუშავებული სტრატეგიების განხორციელებაში დიდ დაბრკოლებას წარმოადგენს.

პროფესორთა მობილობა ძირითადად კვლევითი საქმიანობა ან სამეცნიერო მუშაობაა. მრავალ ქვეყანაში შემუშავებულია ახალგაზრდა მასწავლებლების და მკვლევარების საერთაშორისო გადამზადების და სწავლების სპეციალური სქემებიც. ჩვენი მოსაზრებით ასეთი სქემების შემუშავება ქართულ უნივერსიტეტებსაც დიდ დახმარებას გაუწევს.

ინტელექტუალური მიგრაცია. ინტელექტუალური მიგრაცია ეს არის მაღალკვალიფიციური მკვლევარების და პროფესორების მიგრაცია. მიგრაცია არის დროებითი და მუდმივი. დროებითი მიგრაცია საერთაშორისო თანამშრომლობის ფორმაა, ხოლო ე.წ. მუდმივი მიგრაცია გულისხმობს კვალიფიციური კადრების ქვეყნიდან გასვლას, რამაც მიიღო სახელწოდება „ტვინების გადინება“.

დღეისათვის ინტელექტუალური მიგრაციის ორი კონცეფცია არსებობს:

1. ცოდნის და გამოცდილების გაცვლის კონცეფცია. ადამიანები ეძებენ ახალ ადგილს და პირობებს თავისი ცოდნის გამოყენებისთვის.
2. კვალიფიციური კადრების ქვეყნიდან გადინება, რაც ამცირებს სამუშაო ძალის ექსპორტიორი ქვეყნის ცხოვრების დონეს.

იმ შემთხვევებში, როდესაც სპეციფიკური პროფესიის კადრები გადიან ქვეყნიდან იმ მიზნით, რომ უნდათ გამოცდილების მიღება, რაც საკუთარ ქვეყანაში შეუძლებელია, არის ასევე ინტელექტუალური მიგრაცია. ამ შემთხვევაში უმაღლესი განათლებისთვის ინტეგრირებული სისტემა მასტიმულირებელი ფაქტორია.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის ერთ-ერთი ინსტრუმენტია საერთაშორისო ქსელებში გაწევრიანება, რისკენაც უნივერსიტეტები უნდა მიისწრაფოდნენ. ასეთ ორგანიზაციებში გაწევრიანება ხელს უწყობს და სტიმულირებს გაცვლითი პროგრამების ამოქმედებას. გაცვლითი პროგრამების რამოდენიმე ფორმა არსებობს: ორმხრივი ურთიერთობები უნივერსიტეტებს შორის, მრავალმხრივი ურთიერთობები ორგანიზებული ამა თუ იმ ასოციაციაში წევრობით და სპეციალურ პროექტებში მონაწილეობით. უნივერსიტეტებს საკუთარ ვებგვერდზე განთავსებული უნდა ჰქონდეთ დეტალური ინფორმაცია გაცვლითი პროგრამების თაობაზე, რაც ადასტურებს, რომ უნივერსიტეტებისთვის სტუდენტთა და აკადემიური გაცვლები პრიორიტეტულია.

უნივერსიტეტებისთვის მნიშვნელოვანია ერთობლივ კვლევით პროგრამებში და პროექტებში მონაწილეობაც. დღეისათვის მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და სამეცნიერო ფონდების მიერ დაფინანსებული სამეცნიერო მიმართულებების სხვადასხვა პროგრამები ფუნქციონირებს. შესაბამისად მრავალი სამეცნიერო-კვლევითი ხასიათის პროექტები სრულდება. კოოპერაციის საწყისებზე კვლევით საქმიანობას დიდად ეხმარება ევროკავშირის ახალი პროგრამა „ჰორიზონტი 2020“. ეს არის უმსხვილესი კვლევების და ინოვაციების პროგრამა, რომლის ბიუჯეტი 80 მლრდ ევროს შეადგენს. პროგრამამ მუშაობა დაიწყო 2014 წელს და გაგრძელდება 2020 წლამდე. პროგრამა კარგ შესაძლებლობებს ქმნის სამეცნიერო ორგანიზაციებისთვის, უნივერსიტეტებისთვის, ცალკეული მკვლევარებისთვის ინოვაციური ხასიათის კვლევების დაფინანსების მოპოვების და ხელშეწყობის მიმართულებით. პროგრამის მიზანია ევროპის კვლე-

ვითი არეალის გაფართოება, ინოვაციური ხასიათის ერთიანი კვლევითი სივრცის ფორმირება. პროგრამაში მითითებულია, რომ ინოვაციური კვლევები მომავალი განვითარებისთვის კარგი ინვესტიციაა.

ამრიგად, უმაღლესი სასწავლებლების მომავალი განვითარებისთვის, მათი საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციის მიმართულებით მეტად მნიშვნელოვანია სასწავლო პროცესისა და კვლევითი საქმიანობის ურთიერთშერწყმა. ამ ორი მხარის განვითარების მიმართულებები უნდა აისახოს უმაღლესი სასწავლებლის სტრატეგიაში. უნივერსიტეტები მუდმივად უნდა ზრუნავდნენ საქმიანობაში ახალი მეთოდების გამოყენებასა და ინოვაციების დანერგვაზე.

დასკვნა

თანამედროვე განათლების სისტემის განვითარების მრავალი შესაძლებლობები გააჩნია გლობალიზაციის და ინტერნაციონალიზაციის პროცესებმა. მაგრამ ამასთან ერთად ცვლილებებმა სწავლების პროცესში წარმოშვა სხვა მრავალი წინააღმდეგობაც.

- სტუდენტები, რომელნიც განათლებას უცხოეთის უნივერსიტეტებში იღებენ, თავის ცოდნას იყენებენ და მუშაობენ საერთაშორისო ორგანიზაციებში მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში. ამით კი ეროვნული ეკონომიკა და მისი დარგები ზიანდება. ეს პრობლემა არა მარტო განვითარებადი ქვეყნებისთვის არის მტკიცეული, არამედ ევროპის მრავალ ქვეყანაშიც აქტუალურია.
- თანამედროვე განათლების სისტემის თანმდევი ეროვნული განათლების სისტემის და მსოფლიო სისტემის წინააღმდეგობა. წინააღმდეგობებია გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის შედეგებთან დაკავშირებით. წინააღმდეგობა ვლინდება სხვადასხვა პრობლემის სახით: უნივერსიტეტების გაცემული დიპლომების აღიარების საკითხებში; სპეციალიზაციების და შეფასების ფორმების თავსებადობაში; ხარისხის შეფასების საერთაშორისო ფორმების დინამიურ განვითარებასა და ეროვნული ინსტრუმენტების შესაბამისობაში; პრობლემურია პროგრამების საერთაშორისო აკრედიტაციის განხორციელების საკითხებიც.
- გართულებულია განათლების საერთაშორისო ინსტიტუტებისა და ეროვნული მკაცრად რეგულირებადი ინსტიტუტების თანამშრომლობა;
- თანამედროვე ტექნოლოგიური სისტემების მიუხე-

დავად მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ნაკლებობა.

რეკომენდაციები, რაც დაეხმარება ეროვნული უმაღლესი განათლების სისტემის რეფორმირების პროცესს:

- ბაზრის მოთხოვნების და სპეციალისტთა მომზადების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი შესაბამისობის მიღწევა;
- უმაღლესი განათლების რეგულირების საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა;
- სწავლების დაფინანსების თანამედროვე მოდელების შესწავლა და გამოყენება;
- უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულთა კვალიფიციური დონის მუდმივი მონიტორინგი ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად;
- უნივერსიტეტების სასწავლო პროგრამების მომზადებაში დამსაქმებელთა მონაწილეობა;
- სტუდენტთა სწავლების პროცესში დამსაქმებელთა ჩართულობა;
- უნივერსიტეტების რაოდენობის შემცირება, მათი გაერთიანებისა და შერწყმის მეშვეობით;
- ეროვნული უნივერსიტეტების საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციის მიმართულებების განსაზღვრა;
- მუდმივად ზრუნვა უნივერსიტეტების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე;
- მუდმივად ზრუნვა უნივერსიტეტების საქმიანობაში ინოვაციური მეთოდების გამოყენებასა და დანერგვაზე.

ლიტერატურა

1. **სართანია, ვ. (2001).** განათლების ეკონომიკა (ისტორია, თეორია, პერსპექტივა). თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახ. პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.
2. **სართანია, ვ. (2010).** გლობალიზაცია და უმაღლესი განათლების როლი სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირებაში. თბილისი.
3. **სართანია ვ., თოქმაზიშვილი მ., მალაქელიძე შ. (2004).** განათლების ეკონომიკის პრინციპები, თბილისი.
4. **ალფენიძე ო., (2014).** უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია გლობალიზაციის ეპოქაში, ეკონომისტი, თსუ-ს ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი, #1.
5. **ნარმანია დ. (2012).** უმაღლესი განათლების სისტემა საქართველოში. (http://ciesr.org/files/education_georgia_dr_davit_narmania.pdf)

6. **ტაბატაძე ლ. (2016).** საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო მომსახურების ბაზარზე კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამალგების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის გზები, თბილისი.
7. **ბაქრაძე ლ. (2013).** უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სტრატეგიული განვითარება საქართველოში, განათლების პოლიტიკის დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტები. თბილისი.
8. **გომელაური ბ. თავხელიძე მ. (2004).** უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვა აკრედიტაცია, თბილისი.
9. **კაჭკაჭიშვილი ი. მაჭარაშვილი ნ. გოგსაძე გ. (2015).** სტუდენტზე ორიენტირებული საუნივერსიტეტო განათლების ხელშეწყობა, სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტი, (საქართველო, ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო“).
10. **კიკუაძე ვ. (2015).** უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვა საქართველოში. თბილისი.
11. **საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ (21.12.2004).**
12. **ხარისხის უზრუნველყოფის სტანდარტები და სახელმძღვანელო პრინციპები ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში უმაღლეს განათლებაში ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული ასოციაცია, (2005),** (http://eqe.gov.ge/res/docs/xarisxisuzrunv_evrop_standartebiESG.pdf).
13. **ლუვენის კომუნიკე (2009),** (<http://eqe.gov.ge/res/docs/Luveniskomunike2009.pdf>)
14. **ერევნის კომუნიკე (2015),** (<http://eqe.gov.ge/res/docs/yerevancommuniqueGeorgian.pdf>)
15. **<http://erasmusplus.org/ge/ge/he-in-georgia>**
16. **<http://www.mes.gov.ge/>**
17. **<http://eqe.ge/geo/static/89/register/heis>**
18. **<http://www.naec.ge>**
19. **<http://www.economy.ge/ge>**
20. **<http://www.geostat.ge>**

International Trends in Higher Educational System

Vakhtang Sartania

Doctor of Economic Sciences,

Professor St. Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia University, Academician of the Academy of Economic Sciences of Georgia

Key words: globalization, higher educational system, international trends

Globalization process has brought many changes in certain branches of Economics, including Higher Education. Competition increased among Higher Education Institutes, conducting joint programs and researches became more relevant, as well as mobility of students and academic staff, etc. Globalization process accelerated the process of internationalization in education system, which means changes in teaching, researches, in administration of higher education institutes and International cooperation. The Article defines the positive aspects of the future work necessary to be carried out in these four fields, at the

same time indicating to problematic spheres. The article also emphasis the significance of merging teaching and research work at this stage, which should definitely be reflected in the strategy of higher education institute. They are presenting recommendations, based on the analysis, for insuring the competitiveness in high educational system: defining the direction of the internationalization work by National Universities; Achieving the relevance of quality and quantity of specialist preparation in accordance with market demands; Integrating employers into teaching process, etc.